

Munkatársak: Tóth Farkas Márton régész, Gyenes Gábor régésztechnikus.

SZILAS GÁBOR

35. Budapest, XV. Fóti úti- dűlő (KÖH 85729)

Kö

Az M3 autópálya bevezető szakaszának (10+120–11+900 kmsz.) rekonstrukciója kapcsán előzetes adatgyűjtést és régészeti terepbejárást végeztünk. A Közhiteles Nyilvántartásban a tervezett beruházás környezetében 5 nyilvántartott régészeti lelőhelyre vonatkozó adatot találtunk (15165, 57235, 66420, 71773, 76417). A szakirodalmi kutatások, a Budapesti Történeti Múzeum Régészeti adattárának adatai valamint az elvégzett régészeti terepbejárás alapján sikerült részben pontosítanunk a nyilvántartási adatokat. A kutatások alapján megállapítható, volt, hogy a Régi Fóti út és az M3 autópálya közötti területen, a Mogyoródi út két oldalán őskori (urnasírok), római császárkori (szarmata telepnyom) és népvándorláskori (avar telepnyom) lelőhelyek valószínűsíthetők.

Az elvégzett terepbejárás során a Csömöri-pataktól D-re, a Fóti úti dűlőben sikerült beazonosítani a korábban már ismertté vált középkori templomot illetve templom körüli temetőt.

ÉDER KATALIN – REMÉNYI LÁSZLÓ

36. Budapest, XVI. Rákospalotai határút–kerülethatár, Nógrádverőce út (KÖH 66780)

R, Sza, Kö?, I

A Budapesti Történeti Múzeum 2013. október 7–9. között régészeti szakfelügyeleti munkát látott el a Nógrádverőce út 57. (hrsz. 104074/6.) sz. alatti 200 m² nagyságú területen, ahol egylakásos családi lakóépület épül.

Az építési területen az 0,50 m széles, 0,90–1 m mély sáv-alapok kiásását az építető egy körmös kanalas markolóval végezte. A terület ÉK-i végén teljes mélységben (1 m) sötétbarna, tömör, homogén humuszréteg jelentkezett. DNY-i irányban ennek a rétegnek a vastagsága 0,6–0,7 m-re csökkent, a geológiai térszín (világossárga – helyenként laza, foltokban kemény, cementálódott – homokos altalaj) teraszszerűen megemelkedik. A területnek ezen a részén az alapozási árok oldalfalának és aljának megtisztítását, nyelését követően 10 régészeti objektum foltja vált el az altalajtól. Jelentkezési szintjük néhány esetben az alapozási árok aljának szintjével egyezett, de több objektumnak a legfelső, 20–30 cm-es részét az árok átvágta, ezek részben sérültek. A terület É-i, a Szilas-patak völgye felé eső részén, ahol az altalaj szintje mélyülni kezd, régészeti objektumok nem kerültek elő. Az alapozási árok gépi mélyítése során a felső humuszrétegből kisszámú, szórvány őskori és szarmata kerámiatöredék került felszínre.

A telek D-i sarkában – az eredeti tervekben és a költségcsökkentésben nem szereplő – 3,5×3,5 m-es pincealapot mélyítették 2,75 m mélységben. A sötétbarna humuszréteg ezen a részen ismét vastagabban, 1,40 m mélységig jelentkezett. Alatta ezen a részen is világossárga, kötött homok jelenti a geológiai altalajt. A pincealap K-i sarkában, az oldalfalban nagy méretű, homogén, sötétbarna humuszos betöltésű objektum foltja jelentkezett, egy része a földmunka során elpusztult, belőle régészeti lelet nem került elő.

Ezt követően megkezdtek az objektumok alapozási árokba eső részének teljes mélységben való kibontását és dokumentálását. Az első 4 objektum viszonylag sekély, közepes méretű gödörnek bizonyultak, melyek betöltéséből kevés szarmata, illetve egy esetben egyetlen, talán középkori kerámiatöredék került elő. Az egyik gödör aljában korongolt szarmata fazék részben ép alsó részét és ahhoz tartozó töredékeket tártunk fel. A következő gödör alját a jelenkori talajfelszíntől számított 2,10 m mélységben értük el. A betöltéséből előkerült kisszámú, kézzel formált kerámiatöredék az objektumot valószínűleg a késő római badeni kultúra időszakára datálja.

A területen a további bontómunkát nem tudtuk folytatni, mivel az az objektumok oktalan pusztulásának és saját testi épségünknek szükségtelen mértékű kockázatásával járhatott volna a rendkívül szűk helyen, omlékony, homokos altalajba mélyülő objektumok feltárása. Az előkerült, de mélységben ki nem bontott 3 objektum foltjait dokumentáltuk, azok az örökségvédelmi hatóság által megszabott kereteknek és műszaki feltételeknek megfelelően elfedésre kerülnek.

A feltárási munka során nyert információk alapján az építkezéssel érintett területen és annak környékén legalább 2 (késő római, szarmata), esetleg 3 (középkori) régészeti korszak jelenségeinek és leleteinek előfordulásával számolhatunk, melyek a Szilas-patak teraszán/magaspartján való egykori megtelepedéseket mutatják. A lelőhely kiterjedésére vonatkozóan csupán szórvány adatokra támaszkodhatunk, a környéken végzett korábbi szakfelügyeleti munkák és leletmentések alapján ugyanakkor joggal feltételezhetjük, hogy a Szilas-patak D-i oldalán, széles sávban lehet különböző régészeti korú megtelepedésekkel számolni.

Az objektumok mérési pontjait és a megnyitott építési terület határait az Aquincumi Múzeum geodétái bemérték.

TÓTH FARKAS MÁRTON

37. Budapest, XVII. Péceli út (KÖH 15127)

B, Sza

2013. szeptember 17.–október 24. között a magyar–szlovák tranzit gázvezeték építéséhez kapcsolódóan a Nemzeti Örökségvédelmi Központ megbízásából a Budapesti Történeti Múzeum próbafeltárást végzett a lelőhelyen, a 138598/149, 138598/53, 138598/47–48, 138598/162 hrsz.-ú területeken.

A gázvezeték tervezett nyomvonalán a 79+474–79+686 km szelvények között megnyitott 1070 m²-nyi területen dokumentált 217 db régészeti egység (SE) egy kora bronzkori és egy szarmata település részét képezte.

A több szintről induló (148–151 mBf), számos szuperpozíciót tartalmazó szarmata települési objektumok (nagyszámú tároló- és műhelygödör, döngölt padlójú veremház, füstölő) jól datálható 3–4. századi leletanyagot (korongolt kerámiaanyag, *terra sigillata* töredékek, bronz karperec, üvegpaszta gyöngy) tartalmaztak.

A nyomvonal É–D-i irányban szelte át a lelőhelyet, melynek köszönhetően lehetőség nyílt a népvándorlás kori települést É-i és D-i irányból lehatárolni. Továbbá a munkaterület elhelyezkedésének köszönhetően a településszerkezetre vonatkozó megfigyeléseket is tehattunk: a perifériális zónákban elsősorban gazdasági funkciójú objektumok (földbe mélyített műhely?) objektumok, 9 őrlőkő, ebből 8 párban, nagy mennyiségű paticsalak), a központi részen tapasztalt padlójú veremház és tároló gödreik jelentkeztek.

A lelőhelyen egy kora bronzkori leleteket tartalmazó gödör a Makó-kultúra települését jelezte.

A Rákospatakot D-ről kíséző folyóterazon hosszan elterülő régészeti lelőhely a korábbi kutatásokból jól ismert. 1971–1987 között Nagy Margit, 2005–2006-ban Korom Anita feltárásai során nagy kiterjedésű császárkori település és nagy sírszámú temető került napvilágra. Előbbi részét képezi az itt feltárt császárkori barbár falurészlet is.

Munkatársak: Tóth Farkas Márton, Bittner Bettina régészek, Somogyi Ferenc régésztechnikus.

SZILAS GÁBOR

38. Budapest, XXI. Csepel U, R, B, LT, I

A Budapesti Központi Szennyvíztisztító Telep (BKSzT) és Kapcsolódó Létesítményei projektek részeként a Budapest Főváros Önkormányzat az egész városra kiterjedő szennyvíz-csatornázási tervet készített. Ennek egy önálló elemeként került sor a Csepel-sziget eddig még nem közművesített utcáinak csatornázására is. Az Európai Unió-s támogatással készülő munkálatok első ütemét jelentő, a kerületet a központi szennyvíztisztítóval összekötő gerincevezeték és a sziget Ny-i részére tervezett csatornarendszer kiépítésére és az azt megelőző régészeti feltárásokra 2011–2012-ben sor került.

A K-i oldal jóval sűrűbben beépített utcahálózatában a COL4 LOT2 elnevezésű csatornaépítési projektem mintegy 15 km²-nyi területen, megközelítőleg 52 km hosszúságú szakaszon húzódik. A nyíltárkos csatornafektetés során a Budapesti Történeti Múzeum Ős-, és Népvándorlás kori Osztálya, a 2012. június 11. és 2013. április 30. közötti időszakban, a földmunkavégzéssel érintett, cca. 240 000 m²-nyi felületen biztosított szakfelügyeletet, a terület régészeti emlékeinek és jelenségeinek megmentése érdekében.

A Hollandi út–Szent István út–Határ utca közötti területre előírt megelőző feltárás a kivitelezési technológia és a terepadoottságok miatt nem valósulhatott meg.

A teljes egészében gravitációs kiépítésű csatornarendszer a terepegyenetlenségek révén 2–6 m mélységben került telepítésre. A csatornaárkok szélessége a házi bekötéseknél és a gerincevezetéseknél, illetve a főgyűjtők esetében 0,6–3 m között mozgott. Az átlagos árokszélesség így 1,25 m volt a területen. A kivitelezést a munkavédelmi szabályzat szerinti 1 m mélység alatti területekre előírt zsaluzatok igénybevételével végezték el. A keskenyebb árkoknál mozgatható, míg a főgyűjtőknél épített vaszsaluzatot alkalmaztak. A területet borító futóhomok miatt erre nagyon nagy szükség volt, mivel a fokozott biztonsági eljárások ellenére is előfordult, hogy egy-egy eső vagy zápor után a lesuvadó homokréteg a zsaluzatot is elmozdította. A kivitelezés földmunkáit a zsaluzatok elhelyezése után, az azok közötti területen gépi erővel végezték. Tevékenységünk így a kivitelezéssel párhuzamosan elvégzett szakfelügyeletre korlátozódott, melyet a leletek vagy régészeti jelenségek előkerülésekor a kivitelezési munkálatok felfüggesztésével, az előkerült leletek, jelenségek dokumentálásával egészítettünk ki.

A hálózatfejlesztési munkálatok a kerület Gyártelep, Ófalu, Szabótelep, Belváros, Királymajor, Kertváros, Erdőalja és Királyerdő néven ismert városrészeit érintették.

A csatornafektetések a Királyerdő városrész területén kezdődtek, a Hollandi út, és a Budapest–Szigetszentmiklós közüzemhatárára jelző Királyerdő út által közrefogott területen.

Már az első napokban szembesültünk a nyilvánvaló ténynel, hogy a projekt végrehajtása sem régészeti, sem kivitelezői szempontból nem lesz egyszerű feladat, mivel a városrész egy nagy kiterjedésű futóhomok dombra épült.

A Királyerdő városrész DK-i szegletében álló Nádfedeles csárdától induló Hollandi és Királyerdő út, valamint a Szentmiklósi út, Arany János, Tiborc és Határ utcák által határolt területen elterülő homokdombokon zajlott le a csatornafektetési munkálatok zöme. A kivitelező konzorcium két fő résztvevője a munkálatokat egymás között 20 projektterületre felosztva végezte el, így egyes hosszabb utcákban gyakorta több részletben került sor a csatorna kiépítésére. Ezen okok miatt az 52 km hosszúságú építési szakaszon a több alvállalkozó által, a munka dandárjában (augusztus–október), a kivitelezési idő rövidsége miatt időnként 35–42 munkahelyen történő egyidejű munkavégzés mellett összesen 586 adatlapot vettünk fel, amelyek tartalmazzák a gerincevezetékek, a házi bekötések és a közműkiváltások szakfelügyeletét is. Ezen felül a területen 170 stratigráfiai egységet regisztráltunk. Ezek közül 28 helyszínen, 19 utcában 11 bizonyult egymástól elkülöníthető lelőhelynek.

A munkálatok során lokalizált lelőhelyek és az előkerült leletek mellett, a munkálatok legfontosabb eredménye Budapest XXI. kerületének szinte teljes területére kiterjedő topográfiai adatgyűjtés volt. Ekkora felületen, szinte egy időben, ilyen összetett vizsgálatokat sohasem tudtunk még végezni. A lelőhelyek azonosítása és a leletek begyűjtése mellett igen nagy eredménynek számít a sokszor nem önálló SE-ként, hanem csupán az utca szakaszok megfigyelési adatlapjain megjegyzésként megjelenő (a területet változó mértékben elborító futóhomok alatt húzódó, régészeti leleteket is tartalmazható; helyenként szórványleletekkel is jelentkező) humuszrétegek regisztrálása is. Budapest régészeti topográfiájának szempontjából nem elhanyagolható ugyanis azoknak a geológiai rétegeknek az ismerete, amelyekből esetleg régészeti leletek is származhatnak az eljövendőben. A tény, hogy jelenleg nem, vagy csak szórványosan kerültek elő belőlük leletek, nem minősíthetik negatívnak a teljes területet, hiszen az általunk felgyűjtött adatok, az említett rétegek csupán átlagosan 1 m-nyi szélességű sávjára vonatkoznak. Ezek a magasabb térszínen, a Kis-Duna vonalától távolabb elhelyezkedő lelőhelyek és rétegek jelezhetik, hogy további régészeti lelőhelyek meglétével számolhatunk a magasabban fekvő, futóhomokkal vastagabban borított területeken is, annak ellenére, hogy azokat a csatornázáshoz kapcsolódó munkavégzés jelenleg nem érintette.

A „vonalas” jellegű kivitelezési technika, illetve annak mértéke és a megszokott ásatási felületektől eltérő jellege miatt a korábbiaktól eltérő adatlapok használatára is szükség volt, amelyeken részben a megfigyelt utcák és közműárkok, részben pedig a regisztrált jelenségek, objektumok és leletek adatait jegyeztük fel.

Aggteleki utca 6–8. (Pikkely utca–Királyhágó út) (KÖH 85957): A területet elfedő sárga futóhomok alatt, a 6–8. sz. házak előtt, kb. 170–270 cm mélységben sötétszürke, agyagos humuszréteg (SE 116) jelentkezett. Ezen belül, a 8. sz. ház előtt, kb. 210 cm mélységben paticsos, régészeti leleteket (bronzkori kerámia, állatcsont, magkő) tartalmazó sáv volt megfigyelhető. Az SE 116 réteg felett, a 7–8. sz. házak előtt, kb. 120–140 cm mélységben régészeti leleteket nem tartalmazó, tömör, sötétszürke, agyagos-patricsos réteg (SE 119) jelent meg. A lelőhely valószínűleg kapcsolatban áll/azonos a Vihorlát és Kárpáti utcákban, valamint a Mária királyné útján megfigyelt hasonló korú leletekkel és jelenségekkel, környezetében további leletek és objektumok előkerülésére is lehet számítani.